

Fòrum SCOT: Ètica en l'urbanisme i l'ordenació del territori.

http://forum.scot.cat/notices/2013/03/6_Etica_en_l'urbanisme_i_l'ordenacio_del_territori_3177.php

Objectiu: Detectar les idees, els valors i les actituds que fan realitat una ètica de la responsabilitat, aplicada al pensament, a les polítiques, a la planificació i a la gestió de la ciutat i del territori.

Eixos temàtics debat

1. La definició del “bé comú” o de l'interès públic aplicat a l'urbanisme i l'ordenació del territori, en l'actual situació d'una societat de minories, fragmentada i d'interessos contraposats.

Els valors que configuren la proposta del bé comú són: la confiança, la cooperació, estima (aprecio), democràcia i solidaritat. Val a dir que aquests conceptes resulten antagònics als valors que propugna el neoliberalisme (competitivitat, individualisme, desconfiança vers els altres, manca d'empatia, etc.). Tanmateix, aquesta última s'erigeix com a teoria política hegemònica al món occidental i la qual ens ha portat a l'actual crisi social i econòmica que estem vivint.

Tal i com exposa Hoexter (2013):

*“Una sociedad industrial o post-industrial, que constituye una civilización fundada en una división del trabajo compleja que se extiende por una red de regiones metropolitanas conectadas entre sí y con ciudades de menor tamaño y áreas rurales, precisa de ciertos tipos de bienes y servicios que hagan las veces de conectores para mantener la sociedad y la economía en funcionamiento y cohesionadas. A diferencia de los bienes que se compran y venden en los mercados, estos **bienes conectivos o mediadores** a menudo no son objeto de interés mercantil por parte de quienes los utilizan o sacan algún tipo de provecho de los mismos. Sin embargo, los teóricos sociales y políticos influidos por los axiomas del pensamiento económico neoclásico consideran que estos bienes deberían ofrecerse a través de mercados y que los ciudadanos deberían pagar directamente por ellos como hacen en las demás transacciones mercantiles”.*

Estableix una diferenciació entre els bens mercantils (aquells que es poden vendre i comprar als mercats) amb els bens connectius (són aquells bens públics que tenen com a objectiu la millora del benestar i cohesió de la societat. P.e. Sanitat, Educació, Seguretat, Ocupació, Infraestructures, Habitatge, etc.)

Hoexter (2013) argumenta la necessitat d'establir uns forts mecanismes de regulació del mercat per tal de garantir que els bens connectius no es puguin oferir en les mateixes regles de joc que els bens mercantils, doncs considera que quan els axiomes dels neoliberals passen de la teoria a la pràctica, sense que hi hagi un compromís social i polític ni una pressió ciutadana lo suficientment forts per garantir aquesta regulació, llavors els individus aïllats i les empreses tendeixen a actuar de forma oportunista per evitar pagar i poder acumular, de forma desigual, aquests bens per a interessos merament individualistes.

Cal doncs, reforçar el paper de l'administració pública com a subministradora del "teixit connectiu" doncs no ens podem permetre que la tendència neoliberal segueixi laminant i consumint les funcions connectives de l'Estat. La connectivitat és una qüestió de supervivència, que al context actual resulta fonamental per exemple, en la reestructuració dels sistemes d'energia, transport, alimentació i, en definitiva, per intentar reduir la petjada ecològica que està suposant, a nivell social i medioambiental, aquesta política econòmica de creixement no sostenible.

2. L'afirmació d'uns valors i uns principis ètics que permetin una opinió pública i una practica professional-tècnica i política a favor dels menys afavorits, en el marc d'unes ciutats i uns territoris mes eficients, mes sostenibles i mes justos socialment.

Complementàriament als valors i principis ètics que proposa l'economia del bé comú, cal també buscar fórmules per tal de reforçar la cohesió social i reduir la desigualtat social. En aquest sentit, cal tindre en compte la proposta que proposa el premi Nobel d'Economia Amartya Sen quan aborda els conceptes de llibertat i desenvolupament humà.

Tal com exposa Vázquez Barquero (2007), "Amartya Sen propone un cambio importante en la interpretación del desarrollo, cuando sostiene que el concepto de desarrollo va más allá del crecimiento y de los niveles de renta per cápita de un país o de un territorio, ya que son tan solo un instrumento para que la población realice sus capacidades. Lo realmente importante es que las personas lleven a cabo aquellas funciones y actividades que desean y sean capaces de realizar. Es decir, el desarrollo económico se consigue mediante la utilización de las capacidades que las personas han desarrollado gracias a los recursos materiales y humanos, y a la cultura que posee el territorio".

Aquesta proposta va suposar un important canvi en quant a l'enfocament de les polítiques de desenvolupament econòmic, doncs manifesta la importància de les capacitats dels ciutadans per decidir sobre quines han de ser les seves potencialitats i com les vol utilitzar en la realització del seu projecte de vida. Val a dir que la proposta estableix una forta vinculació dels conceptes de **desenvolupament i llibertat**.

Sen (2000) estableix una forma de contemplar la riquesa com a quelcom relatiu, doncs els nivells de riquesa no són estàndards per a totes les cultures i societats. La proposta parteix de la base que el desenvolupament no és un fi en sí mateix, sinó un mitjà per arribar a una meta d'una carrera (felicitat personal), en la que influeixen molts altres factors a part dels econòmics. A més, la proposta emfatitza la necessitat de posar èmfasis en el fet que el desenvolupament també es pot aconseguir mitjançant els recursos endògens que disposa una societat o territori i que no ha d'haver necessàriament una relació de dependència de recursos exògens per al desenvolupament humà. Alguns factors de falta de llibertat són: la fam, la desnutrició, la malaltia per insalubritat i per la falta de mitjans per evitar-la i tractar-la, la falta de llibertat política vinculada als drets humans, la desigualtat de gènere, el grau de analfabetisme, etc...

Estableix 5 tipus de llibertats:

- Llibertats polítiques: son aquelles capacitats dels ciutadans per influir en la gestió de la societat tals com els drets d'expressió, reunió, vot o crítica.
- Els serveis econòmics: vinculats als drets d'una persona a gaudir d'uns recursos econòmics que el puguin fer prosperar (vinculats a la distribució de la riquesa)
- Les oportunitats socials: vinculats a tots aquells serveis públics que ofereix una societat per a la millora personal dels individus, tals com l'educació o sanitat. Són determinants per tal de potenciar altres tipus de llibertats (l'analfabetisme no només s'ha de pensar com la falta de coneixements, sinó que també pot implicar no poder participar en llibertats polítiques com ara en una votació o en aprofitar els serveis econòmics).
- Les garanties de transparència: influeixen en el grau de confiança que mostraran els individus a l'hora d'interactuar entre ells. Vinculats a la difusió d'informació i corrupció econòmica.
- Seguretat protectora: vinculats a l'ajut als mes desfavorits per tal que sobrevisquin i prosperin.

Juntament al dret a la llibertat, cal tindre present i contemplar la importància d'altres drets com són el del treball, la salut, l'educació o la vivenda. En aquest sentit, aquest esperit humanitzador de la societat i, concretament, de l'urbanisme ha estat reclamat a través del **dret a la ciutat** (Lefebvre, Harvey, Sassen, Borja).

“el derecho a la ciudad, concebido como la suma de derechos: a la vivienda, a la movilidad, a la salud, a la educación, al mismo estatus jurídico, la creación de espacios que reconozcan el conflicto, un ámbito de negociación entre estos movimientos y los gobiernos locales. Ha sido una conquista social e intelectual de la última década. Antes, los que hablábamos del derecho a la ciudad no éramos escuchados. Nos decían que lo que importaba era el derecho a la vivienda. Y respondíamos que el derecho a la vivienda sin derecho a la movilidad, al trabajo, a la centralidad, no es suficiente para formar ciudadanos”¹(J.Borja)

3. La recerca de nous instruments per un urbanisme i una ordenació del territori que ja no pot basar-se en la generació de plusvàlues per a la construcció de la “ciutat pública” ni en el paradigma hegemònic del creixement, i que te que cercar nous principis des de una lògica del desenvolupament sostenible per generar valor.

Per aquest apartat, he volgut fer servir una definició “d'urbanisme” que crec que ens pot ajudar, doncs es contraposa a la concepció basada en l'urbanisme com a instrument mitjançant el qual es generen plusvàlues. Remarcar la importància que se li atorga a “lo públic” i a “lo social” com a configuradors de les ciutats i territoris:

“El urbanismo no es gestión financiera, ni de entrada arquitectura o ingeniería: actúa sobre el vacío, es el marco que condicionará la vida de las gentes, ordena las relaciones futuras entre elementos físicos, se basa en las dinámicas sociales y económicas, en las limitaciones que

¹ Entrevista publicada por la revista Eñe (01/07/2013): http://www.revistaenie.clarin.com/ideas/Jordi-Borja-derecho-ciudad-urbanismo_0_946705364.html

imponen el medio y los recursos, en los valores culturales, en las voluntades políticas, en las relaciones de fuerza entre los actores intervinientes. La gestión del urbanismo es ante todo política”.

“El urbanismo se mide por la práctica, por sus resultados sobre el terreno. En la resolución final de sus propuestas las disciplinas de diseño formal tienen un rol decisivo. No hay urbanismo sin dibujo: que el urbanismo no sea arquitectura ni ingeniería no significa que los arquitectos e ingenieros no sean protagonistas principales de la puesta final. Pero no son los únicos: sin gestión política, sin participación social, sin viabilidad económica y sin base jurídica tampoco habrá urbanismo”. (J. Borja, 2003)

S’ha de deixar enrere el model d’urbanisme tecnocràtic, pensat en una visió de dalt a baix i on els interessos particulars² s’acaben amagant darrera de la complexitat i la tècnica, cap a un urbanisme relacional, obert i reflexiu, d’una dimensió política que està per sobre de la norma (J.Borja, 2003), i pensat per donar resposta a les necessitats i problemàtiques de la ciutadania (majories socials). Els objectius prioritaris de l’urbanisme han de ser: enfortir la cohesió social, combatre les desigualtats (justícia social) i millorar les condicions de vida dels ciutadans.

Pel que fa a la posada en qüestió del “paradigma hegemònic de creixement econòmic” destacaria les aportacions que s’han fet, sobretot a partir dels 80’s, des de l’enfocament del **desenvolupament local**. Visió adoptada i estesa en l’àmbit de la cooperació pel desenvolupament (PNUD) però no per això deixa de ser vàlida en entorns més industrialitzats.

En aquest sentit, “la teoria del desarrollo endógeno se diferencia de los modelos de crecimiento endógeno en que integra el crecimiento de la producción en la organización social e institucional del territorio, en que adopta una visión territorial y no funcional de los procesos de crecimiento y cambio estructural, en que entiende que los mecanismos y fuerzas del desarrollo actúan sinérgicamente y condicionan la dinámica económica. Tiene, por lo tanto, una visión más compleja del proceso de acumulación de capital, lo que le lleva a plantearse las políticas de desarrollo económico desde el territorio, y darle a la Sociedad civil un papel protagonista en la definición y ejecución del futuro de la economía” (Vazquez Barquero, A., 2007).

Les aproximacions al voltant del desenvolupament local han anat evolucionant al llarg del temps i han anat incorporant percepcions i preocupacions socials, ecològiques, polítiques i culturals (Rodríguez-Pose *et al*, 2007). Gallicchio (2006) parla de 4 dimensions bàsiques del desenvolupament local:

- Econòmica: vinculada a la creació, acumulació i distribució de riquesa.
- Social i cultural: referida a la qualitat de vida, l’equitat i la integració social
- Ambiental: referida als recursos naturals i a la sostenibilitat dels models adoptats a mig i llarg terme

² Segons Harvey, històricament, l’objectiu principal dels processos d’urbanització s’ha centrat en l’absorció del producte excedent que han anat acumulant els capitalistes, en el seu objectiu de cerca perpètua de beneficis.

- Política: vinculada a la governabilitat del territori i a la definició d'un projecte col·lectiu específic, autònom i sustentat pels propis actors locals.

El Desenvolupament Local³ no és un objectiu per se, és un procés per obtenir benestar en un determinat territori. Els principis i valors del desenvolupament local i regional, segons Harvey (2007), reflecteixen les relacions i balances entre l'Estat, el mercat, la societat civil i es troben social i políticament determinades a nivell local i territorial. Així, la distribució del poder i recursos locals, en una societat determinada, configuren les desigualtats econòmiques, socials i polítiques així com les propostes i polítiques de desenvolupament local i regional.

Per sobre de tot, el desenvolupament local és un procés territorial. Com a tal, es centra en la promoció d'estratègies de caire territorials que promoguin entorns que afavoreixin el foment de l'activitat econòmica i la millora de les condicions de vida de la població. En aquest sentit, alguns teòrics parlen de la importància de la promoció **d'entorns territorials d'innovació** (Alburquerque, Vazquez Barquero, Desforges i Gilli), on destaca la innovació com un fet col·lectiu i territorial on coexisteixen les relacions de mercat amb relacions de cooperació al territori. Aquests espais favorables a la innovació no sorgeixen de forma espontània com a resultat del lliure funcionament dels mercats, sinó que requereixen l'actuació d'agents promotors, públics i privats, que impulsen les estratègies de desenvolupament local i ocupació dels propis àmbits territorials (Alburquerque, 2012). A més, afegeix Alburquerque, la innovació econòmica i social ha d'orientar-se cap als imperatius de la sostenibilitat ambiental, buscant la confluència necessària amb les necessitats d'innovació empresarial i laboral. La **sostenibilitat del desenvolupament** requereix, doncs, replantejar les formes de producció i de consum, així com moltes de les formes de treball, això és, l'estil de vida de les nostres societats.

Alburquerque (2012) estableix 4 condicions bàsiques per a la formació dels entorns territorials innovadors:

- Existència d'instàncies locals, amb recolzament d'actors públics i privats, amb capacitat per animar els processos de desenvolupament local i ocupació, posant en valor els recursos endògens infrautilitzats o no utilitzats, aprofitant oportunitats de dinamisme exogen i promovent canvis tècnics, socials i institucionals en els seus respectius àmbits territorials.
- Existència de **Xarxes d'actors** que afavoreixin la difusió d'informació entre les empreses i el territori, tractant de millorar la confiança i els processos d'aprenentatge, tant formal com informal.

³ Una definició complerta del concepte és la que realitza Hernando(2007): *El Desenvolupament local pot definir-se com aquella política pública que té com a objectiu afavorir un procés reactivador de l'economia i de les societats locals, que mitjançant l'aprofitament dels recursos endògens d'un territori determinant i la cooperació entre l'àmbit públic i el privat, és capaç d'estimular-ne i fomentar-ne el creixement, i crear ocupació a fi de millorar la qualitat de vida de les poblacions locals. Cal entendre el desenvolupament local com la formulació d'una política pública que té lloc en un entorn territorial subnacional i subregional, en el qual els agents socioeconòmics amb major presència i representativitat en la societat civil, més les administracions públiques locals, manifesten consensuadament voler actuar de manera organitzada, planificada i programada, per aconseguir els objectius de foment de l'activitat econòmica i de l'ocupació que ells mateixos hagin determinat.*

- La creació de **Sistemes Territorials d'informació Empresarial**, orientats a mostrar mitjançant sistemes d'informació geogràfica les vinculacions del teixit productiu territorial, amb l'objectiu d'orientar la presa de decisions de la política de promoció i millora de les cadenes productives territorials.
- La creació de **Sistemes Territorials de Formació de Recursos Humans**, orientats a garantir la captura de les oportunitats productives existents o potencials, i l'establiment d'itineraris d'ocupabilitat més apropiats.
- La creació de **Sistemes Territorials d'Innovació** orientats a identificar les oportunitats productives innovadores a partir de les característiques de l'estructura econòmica, social i ambiental del territori. En definitiva, propiciar i estimular condicions locals per a la innovació (Desforges i Gilli, 2011).

Importància de la ciutat i l'urbanisme en el desenvolupament local.

Segons Vázquez Barquero (2005), *“La Ciudad es, y ha sido siempre, el espacio central de los cambios del sistema económico y productivo y de la reorganización del sistema institucional [...] por ello, se puede decir que las ciudades desempeñan y han desempeñado un papel estratégico en la evolución de las sociedades y en el desarrollo económico en todos los periodos históricos”*

Alguns elements a tindre en compte:

- Relació històrica de la forma urbana amb l'acumulació d'excedent (econòmic) i amb les formes de circulació espacial que adopta el capital (Harvey, 2013).
- L'Espai públic és l'espai on es produeixen processos generadors de desigualtats, de lluita i conflicte urbà (Lefebvre), però també generadors d'identitat, de cohesió social i d'intercanvis.
- Creixement del procés d'urbanització. Desaparició de la distinció entre camp i ciutat mitjançant la producció d'espais integrats al llarg de territoris nacionals i transnacionals (Lefebvre), juntament amb el desenvolupament de les successives revolucions productives agrícoles (Jacobs). Actualment més de 1/2 de la població mundial viu en entorns urbans.
- El procés urbà ha experimentat una transformació d'escala i s'ha fet global. Excessiva vinculació del boom urbanitzador global amb les institucions i mecanismes financers globals per tal d'organitzar el crèdit necessari per sostenir-lo (Harvey, 2013).
- The world has become spiky⁴ : Els actuals factors econòmics – talent, innovació i creativitat – no han estat distribuïts igualitàriament arreu de l'economia globalitzada. Acaben concentrant-se en localitzacions específiques. Resulta obvi com les innovacions més importants en comunicació i transport permeten que l'activitat econòmica es pugui desenvolupar arreu del món. El que resulta menys obvi és l'increïble poder del que jo considero la “força clusteritzadora” (clustering force). En l'actual economia creativa, la font real del creixement econòmic prové de la clusterització i de la concentració de la força productiva qualificada. Les noves idees són generades i la

⁴ El món s'ha tornat puntiagut.

nostra productivitat s'incrementa quan les localitzem de forma properes a unes ciutats i regions. La força clusteritzadora ens converteix en més productius, fet que comporta que els llocs on visquem es converteix també en més productius, generant així un gran augment de la producció i riquesa. Gràcies a aquesta força clusteritzadora, les ciutats i les regions han esdevinguts els veritables motors del creixement econòmic. No és d'estranyar, doncs, que aquestes localitzacions no deixin d'expandir-se. Avui en dia, més de la meitat de la població viu en àrees urbanes. A EEUU, més del 90% de la producció econòmica és produïda en regions metropolitanes, concentrant el 23% d'aquesta producció en les cinc regions metropolitanes més grans. Les ciutats i els corredors metropolitans que les envolten estan transformant-se en grans mega-regions, on viuen desenes de milions de persones i produint cents de bilions i trillions de dòlars en output econòmic. Així doncs, la localització s'ha convertit en l'eix central del nostre temps, sent més important per a l'economia global i per la nostra individual que fins ara" (R.Florida, 2005)

- Creació de Xarxes de ciutats globalitzades que emfatitzen la jerarquitització geogràfica de l'economia global. El creixent procés de globalització crea llocs (ciutats globals) on es realitzen les funcions de planificació i control global. Aquests espais es caracteritzen per la seva especialització en serveis financers o oci vinculats amb la provisió de recursos de qualitat (humans, infraestructures, etc) necessaris per al desenvolupament de les activitats (Sassen, 2003).

El resultat dels punts anteriors ha comportat una creixent desigualtat geogràfica i econòmica comportant:

- Els espais amb millors recursos són més atractius per a les inversions per part de les grans empreses globalitzades gràcies a l'establiment de processos de desregularització, privatització i d'aparició de noves polítiques fiscals i monetàries favorables al capital financer.
- S'ha mercantilitzat la "qualitat de vida urbana" i la ciutat en sí mateix, doncs el desenvolupament de les polítiques urbanes s'ha condicionat en excés pel consumisme, la oferta turística, la captació d'inversions i captació d'uns determinats sectors productius com és l'anomenada *classe creativa* (R. Florida).
- Es generen processos "*d'urbanització*" (Muñoz, 2008) o de "*Vedetització*" de les ciutats (Brandao, 2008) a través de la construcció d'una marca de ciutat vinculada a certs esdeveniments (JJOO, Fòrum Cultures, etc.). L'objectiu principal del qual acaba, en molts casos, sent banalitzat, doncs el fet distintiu de l'esdeveniment o de l'edifici emblema deixa de ser tal quan, en la lògica global del *city marketing*, acaba sent reproduït en una altra ciutat.
- Els ciutadans han deixat de ser prioritaris en la configuració de les polítiques urbanes. Ens trobem en un creixent procés de desurbanització de les ciutats amb l'aparició de formes extremes de desigualtat i privatització i noves formes de violència urbana i de guerra asimètrica i sistemes de vigilància massiva (Sassen, 2013).
- Les polítiques urbanes actuals estan lluny de l'urbanisme democratitzador i en pro de la cohesió i justícia social. Per exemple, l'actual model urbà de Barcelona es

troba en les antípodes de l'anomenat "model Barcelona" que en paraules de l'Oriol Bohigas pretenia "revitalitzar el centre i monumentalitzar la perifèria". Actualment es tendeix cap a la segregació espacial de la ciutat basat en criteris economicistes, on la defensa del valor de la propietat és l'interès polític fonamental.

- S'ha dispersat el risc de les inversions financeres vinculats als processos d'urbanització i construcció massiva d'habitatge generant un greus problemes socials entorn a les hipoteques.
- Alhora, també s'ha generat un augment dels conflictes urbans i territorials vinculats a la desposseïció i privatització de drets adquirits (sanitat, educació, permís de residència, etc.) i que en pro de "l'austeritat" han fet augmentar les desigualtats socials (Navarro *et al*, 2011).

4. Les noves formes de participació democràtica des de baix (bottom up) en la construcció dels instruments de govern (plans, lleis, reglaments...) i en la gestió de les transformacions urbanes i territorials.

Ens trobem en una societat complexa, fragmentada (actors i interessos) i amb una creixent incapacitat, per part dels responsables polítics, de donar respostes als nous desafiaments i problemàtiques que sorgeixen al nostre dia a dia.

L'actual lògica de configuració de les polítiques públiques està pensada en una lògica fordista: encaminada a proveir serveis estàndards per a grans segments de població.

Clars exemples els trobem en la configuració de:

- Polítiques sectorials adreçades a grans segments de la població, com ara les polítiques de lluita contra l'atur juvenil (cal definir primer qui són els joves...són tots iguals?... tenen les mateixes necessitats?)
- Polítiques encaminades a regular problemàtiques des d'una concepció generalista: Polítiques d'habitatge (clar exemple de les ARE's) o la política de sòl industrial (programa sòl 2005-2008 amb l'aposta per grans SAE) enfocades a resoldre unes problemàtiques que per sí soles no es poden solucionar i menys amb una perspectiva *top-down* (l'habitatge així com el foment d'activitat econòmica no han de ser vistes com polítiques sectorials, sinó que han de formar part d'estratègies territorials de caire integral).
- No tot són mals exemples. Hi ha de propostes que pretenen modificar els plantejaments predominants. La Llei de Barris és un exemple com a programa d'actuació de integrat (coordinació entre diferents eixos sectorials) de regeneració urbana centrat en la millora física i social de determinades àrees urbanes des d'una actuació integral i centrada en el principi de subsidiarietat i en un enfocament d'actuació territorial.

En aquest sentit, es requereix una forma d'actuar, una acció política nova (S'ha d'acabar amb la corrupció i la ineficàcia provocada per l'actual plutocràcia). L'actual acció política, que sorgeix de les institucions i partits polítics posicionats en elles, tendeix a conservar el sistema que els garanteix la representació i l'accés, precisament, als llocs de govern. Es pot dir que avui

en dia ens trobem amb una **governabilitat** (*governability*) que reforça el rol institucional del govern (legalitat i legitimitat) i amb una **governança**⁵ (*governance*) creixent i que reclama millores i noves formes de fer en l'acció política que, alhora, debiliten la governabilitat.

La governabilitat es pot entendre com la capacitat del Govern per legitimar les seves decisions en base al desenvolupament de les seves funcions. Així, depèn de l'aptitud d'un sistema per regular els conflictes socials. Si el sistema polític no és capaç d'adoptar polítiques públiques eficaces i de donar respostes als conflictes detectats, s'acumulen els problemes pendents i s'accentuen els desequilibris i les tensions socials (Vallès, 2000).

En contraposició, la governança (*governance*) posa l'èmfasi en les necessitats de la societat i pretén trencar amb l'estil de control jeràrquic de l'actual sistema polític. Es centra en la cooperació i interrelació entre l'Estat i els actors no estatals a l'interior de xarxes de decisió mixtes entre lo públic i lo privat (Galicchio, 2006).

De forma sintètica, aquesta governança requereix almenys el desenvolupament dels següents 5 elements (Galicchio, 2006):

1. L'enfortiment del govern local i de la seva relació amb les altres escales de Govern: Descentralització de l'Estat(principi de subsidiarietat) i enfortiment del *multi-level governance* i de la coordinació inter-governamental.
2. Una participació i empoderament d'altres actors: la ciutadania, el sector privat i el tercer sector.
3. L'enfortiment de les institucions del territori: capital socioinstitucional.
4. La construcció d'una cultura i identitat locals.
5. La interrelació amb els processos i actors internacionals i la globalització: *Glocalització* (pensar globalment y actuar localment).

La idea central d'aquest procés és fer contrapès al procés de "desnacionalització" que pateixen els Estats. Tal com exposa Sassen (2003), les polítiques, els bancs, les universitats, les infraestructures, etc. segueixen estar presents en les estructures estatals però adopten una lògica globalitzadora. Les grans categories socials, el territori, l'autoritat i els drets s'estan desnacionalitzant en una nova geografia global, que ha acabat accentuat les desigualtats geogràfiques, tant a nivell de regions com dins de les pròpies ciutats.

Cal pensar doncs en la governança com en un nou paradigma en la manera de governar, en aquest sentit, Pascual (2007) defineix la governança democràtica territorial com: *un nou art de governar els territoris (la manera de governar pròpia del govern relacional) que té com a objecte la capacitat d'organització i d'acció de la societat, com a mitjà la gestió relacional o de xarxes, i com a finalitat el desenvolupament humà.*

⁵ Tot i no haver un consens en la definició del concepte, segons la RAE, es pot definir com: Arte o manera de gobernar que se propone como objetivo el logro de un desarrollo económico, social e institucional duradero, promoviendo un sano equilibrio entre el Estado, la sociedad civil y el mercado de la economía.

Tant mateix, no serveix qualsevol tipus de governança. Segons Harvey (2008), el neoliberalisme també ha creat nous sistemes de *governance* que integren els interessos de l'Estat i de les empreses, i que, mitjançant l'ús dels diners, han assegurat que la utilització de l'excedent a través de l'Administració pública afavoreixi al capital corporatiu i a les classes dominants a l'hora de conformar el procés urbà. S'ha d'incrementar, doncs, el control democràtic sobre la producció i utilització de l'excedent, exercint el dret a la ciutat.

Democratitzar i millorar els mecanismes de participació implica haver d'ajustar les escales d'intervenció segons els reptes que es plantegen, obrint als sector privat i al conjunt de la societat civil espais de diàleg i concertació amb una Administració pública que ha d'esdevenir més receptiva i, alhora, exercir de garant dels interessos i bens públics. Aquests espais han de servir per incorporar a les polítiques i als projectes, les necessitats territorials, econòmiques i socials dels ciutadans.

Aquesta forma de fer també és necessària que s'apliqui en l'ordenació del territori i en la planificació estratègica del territori. S'ha de pensar en altres formes de fer i planificar el territori incorporant elements com la flexibilitat, la multiplicitat, la integralitat, la participació, el consens, la coordinació i la gestió.

En aquest sentit, no ens podem limitar a fer un planejament centrat en la regulació dels usos de l'espai d'un territori determinat. S'han d'integrar un conjunt de polítiques sectorials (Habitatge, Promoció Econòmica, Ocupació, Educació, Innovació, Salut, medi ambient, etc.) per tal de poder afrontar els reptes i oportunitats del territori en el seu conjunt. S'ha de passar de la planificació del territori a la **gestió estratègica del territori**.

Aquesta gestió estratègica ha de donar noves respostes i generar noves formes d'innovació organitzacional als territoris per tal de donar resposta a les necessitats i demandes generades. L'actual context globalitzat ha comportat un canvi en els temps i abast de les demandes (generant incerteses) i en la necessitat d'articular aquestes demandes en diferents nivells de relació (multi-level governance) amb i entre les diferents Administracions competents. Es genera, així, un augment de la interdependència territorial dels actors. Aquests dos elements (canvi velocitat de demandes i interdependència) han de ser tinguts en comte per tal de fixar els mecanismes que permetin establir espais de cooperació i concertació entre els actors del territori.

Bibliografía:

VVAA. *La economía del bien común: resumen en 20 puntos*. http://www.gemeinwohloekonomie.org/sites/default/files/Econom%C3%ADa_Bien_Com%C3%BAn_resumen_20puntos_Febrero2012.pdf

Alburquerque, Francisco. (2012) *Crisis y desarrollo local: aspectos clave para avanzar* (article) http://www.delalburquerque.com/images/subidas/file/Crisis%20y%20DEL_.pdf

Blanco, I. (2009) *governanza urbana y políticas de regeneración: el caso del Raval* (article) http://www.academia.edu/536128/Gobernanza_urbana_y_politicas_de_regeneracion_el_caso_de_Barcelona

Borja, J. (2003) *La ciudad Conquistada*. Alianza Editorial. Madrid.

Brandao, Pedro (2008). *La imagen de la Ciudad: Estrategias de identidad y comunicación*. Publicacions UB. Barcelona

Brugué, Quim. Gomà, R. (1998) *Gobiernos locales y políticas públicas*. Ed. Ariel. Barcelona

Desforges, M i Gili, F. (2011) "Les boucles locales d'innovation: la démocratie pour tettorialisier la mondialisation?". *Revista Metropolitiques*. (en linia): <http://www.metropolitiques.eu/IMG/pdf/MET-Desforges-Gilli.pdf>

Florida, R. (2005) *The world is spiky*. The Atlantic. En linea: http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic30774.files/2-2_Florida.pdf

Florida, R. (2010) *La clase creativa. La transformación de la cultura del trabajo y el ocio en el siglo XXI*. Ed. Paidós. Barcelona.

Gallicchio, E. (2006). *Gobernanza y Desarrollo Local*. Centro Latinoamericano de Economía Humana (CLAEH). Montevideo (Uruguay). (En linia): http://www.academia.edu/748991/Desarrollo_Local_y_Gobernanza_Investigacion_y_politicas_para_el_desarrollo_en_America_Latina

Jacobs, J. (2011). *Muerte y vida de las grandes ciudades*. Ed. Capitán Swing. Barcelona

Harvey, D. (1992). *Urbanismo y desigualdad social*. Siglo XXI. Madrid

Harvey, D. (2007). *Espacios del capital: hacia una geografía crítica*. Ed. Akal. Madrid

Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53. (en linia) <http://newleftreview.org/II/53/david-harvey-the-right-to-the-city>

Harvey, D. (2013). *Rebel cities: From the right to the city to the urban revolution*. Ed. Verso. London.

Hernando, M. (2007). *El desenvolupament Local*. Ed. UOC. Barcelona

Hernando, M. Remesar, N. (2011) "The 'Employment in the Neighbourhoods' project: A local economic development experience in Catalonia". *Local Economy*

Hoexter, Michael (2013). "Qué es el "neoliberalismo": teoría, práctica e ideologema". *Revista Sinpermiso*. (en linia) <http://www.sinpermiso.info/articulos/ficheros/hoex.pdf>

Martí, M. (2010) *Llei barris anàlisi: Cap a una política de regeneració urbana participada i integral*. Generalitat de Catalunya. (en linia): http://www.academia.edu/1191617/Llei_de_barris_cap_a_una_politica_de_regeneracio_urbana_participada_i_integral_Barcelona_Generalitat_de_Catalunya

Muñoz, F. (2008) *Urbanización. Paisajes comunes, lugares globales*. Gustavo Gili. Barcelona

Navarro, V., Torres López, J., Garzón, A. (2011) Hay Alternativas: propuestas para crear empleo y bienestar social en España. Ed. Sequitur. Madrid. (en línea): <http://www.vnavarro.org/wp-content/uploads/2011/10/hayalternativas.pdf>

Rodríguez-Pose, A. Pike, A., Tomaney, J. (2007) "What kind of local and regional development?" *Regional Studies* 41.9. (en línea) http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/consultation/terco/pdf/6_university/7_curds_newcastle.pdf

Pascual, J.M. (2007) *L'estratègia territorial com a inici de la governança democràtica: els plans estratègics de segona generació*. Diputació de Barcelona. (en línea): <http://www.diba.es/pdfs/05563.pdf>

Sassen, S. (2003) *Localizando ciudades en circuitos globales*. Revista EURE, 88. (en línea) <http://www.scielo.cl/pdf/eure/v29n88/art01.pdf>

Sassen, S. (2013) "Does the City Have Speech?". *Public Culture*, 25 (en línea): <http://www.saskiasassen.com/PDFs/publications/does-the-city-have-speech.pdf>

Sen, A. (2000) *Desarrollo y Libertad*. Ed. Planeta. Madrid

Stoker, G. (1998) *El "buen gobierno como teoría": cinco propuestas*. (traducció en línia): http://pensamientopolitico.50g.com/textos/buen_gobierno_stoker.pdf

UE. (2001) *Llibre blanc governança*. Brussel·les. (en línia): http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/es/com/2001/com2001_0428es01.pdf

Vallès, JM. (2000) *Ciencia Política: una introducción*. Ed. Ariel. Barcelona

Vázquez Barquero. (2007) "Desarrollo endógeno: Teorías y políticas de desarrollo territorial". *Revista Investigaciones regionales*, 11. (en línia) <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=28901109>

Vázquez Barquero, A. (2005). *Las nuevas fuerzas del desarrollo*. Ed. Antoni Bosch. Barcelona